

**ERIKA
OLAHOVÁ
MATNÉ
ZRCADLO**

TRIÁDA 2007

**ERIKA
OLAHOVÁ
MATNÉ
ZRCADLO**

*Kniha vychází za finanční podpory
Ministerstva kultury ČR
a Nadace Český literární fond*

© Erika Olahová-Lakatošová, 2007

© Nakladatelství Triáda, 2007

ISBN tištěné verze 978-80-86138-95-4

ISBN verze PDF 978-80-87256-42-8

UKRADENÝ PLÁŠTÍK

V malé místnůstce bylo slyšet sténání a bolestné vzdechy. Zatnuté zuby, zpocený obličej a pak slabý výkřik. Místnost zaplavil hlasitý pláč zrovna narozeného chlapce.

Porodní bába vzala dítě a položila ho na dřevěný stůl, na kterém už bylo prostěradlo a železný lavor s teplou vodou. Když chtěla dítě omýt, s podivem si ho prohlédla a viděla, že má na sobě jakoby pláštíček a čepičku z průhledné děložní blány. Zavolala na dvě ženy, které stály u dveří, aby se šly podívat. Už odrodila spoustu žen, ale žádné dítě takto „oblečené“ nebylo. Jedna z žen, když se ostatní věnovaly rodičce, vzala děcko, jako že ho jde znovu umýt, sundala mu z hlavy čepičku i pláštík a rychle je schovala do kapsy v kazajce. Potom dítě opláchla a zabalené v pleně položila k matce do postele. Popřála hodně zdraví, narychlo se rozloučila a odešla. Spěchala domů, kde blánu usušila a zašila do podšívky kazajky. Podle pověry jí měla čepička i pláštík sloužit jako clona pro zlodějské rejdy.

Pověra měla však i druhou stránku, která se týkala malého dítěte. Říkalo se, že když se dítě takto jakoby oblečené narodí, bude velmi chytré a šťastné, ale pokud mu někdo jeho pláštík vezme, pak ještě mladé zemře.

Avšak to Dětvjance, jak jí přezdívali, vůbec nevadilo, jen víc a víc chodila na trhy a jarmarky, kde sedláci mezi sebou handlovali, pro-

dávali koně, kravky a drobnou drůbež, a plné měšce jim visely u kožených širokých opasků. Dětvjanka se mezi nimi proplétala a šikovně jim měšce od pasů odřezávala. Jako by byla opravdu neviditelná, takovou moc ten pláštík měl. Hezkých pár let se jí vedlo opravdu dobře, hromadila pokradené věci i peníze, a čím víc měla, tím víc chtěla.

Zatím Jan vyrostl v hezkého a velmi chytrého chlapce, ale štěstí se mu vyhybalo. Mladí i staří Cigáni k němu mockrát přišli pro radu, všem dovedl poradit i pomoci, ale sám sobě pomoci ani poradit neuměl, nic se mu nevedlo, a ani o práci zavadit nemohl. V den, kdy mu bylo osmnáct let, přišel za ním sedlák, aby mu Jan přivezl na trakaři pohřební věnec, že prý mu zesnula stará teta. Jan tedy naložil věnec na trakař a vydal se zaprášenou silnicí vzhůru ke hřbitovu.

Zničehonic se proti němu vyřítilo čtyřspřeží splašených koní, chtěl ještě zachránit trakař, ale sám nestačil uskočit. Mnoho času mu smrt nedopřála, koně ho v té hrůzné chvíli ušlapali. Zemřel ve stejnou hodinu, kdy se narodil.

Když se to dozvěděla stará Dětvjanka, velmi se polekala. Hnula se v ní ta trocha svědomí, která jí ještě zbyla, a rychle spěchala domů. Ruce se jí třásly, když vytahovala ze své staré kazajky scvrklou usušenou blánu a házela ji do ohniště, aby ze sebe sejmula vinu, kterou cítila. Jako smyslů zbavená páčila kazajku a hadry,

oheň se najednou rozhořel takovou silou, že vzplály i ostatní věci. Žena v panice vyběhla před dům, a než přišli lidé, byl celý v plamenech. Shořel i s jejím bohatstvím, které si léta strádala. Nezbylo jí nic, jen to, co měla na sobě. Když potom lidé potkávali starou otrhanou žebračku, mnohokrát si vzpomněli na staré pořekadlo: *Pán bůh není náhlivý, ale pamětlivý.*

Rozedraná, bezmocná a stará žena došla až k malému domku – tam se přeci tenkrát narodil ten malý chlapec, který měl na sobě pláštíček a ona mu ho vzala. Neměla odvalu zaklepat, a tak tam jenom stála a dívala se na zpuchřelé dveře. Vtom se dveře otevřely, poznala matku toho chlapce. Dětvjanka se na ni dívala, ale nedokázala nic říci. Za okamžik se za ženou objevil její muž, měl semknuté úzké rty. „Pojďte dál, teta, slyšel jsem, co se vám stalo.“ Stará šla, aniž věděla jak a proč. Nabídli jí jídlo a usadili ji na lavici. Když si brala hrnek teplého mléka a chleba, třásly se Dětvjance ruce a hlavou se jí honilo, má-li vše říci či ne.

Mezitím si drobila ulomený chléb, který žvýkala bezzubými ústy, a lámala si hlavu, jak odčinit, co zapříčinila. Přivedla do tohoto domu smrt a smutek. Na zdech visely obrázky svatých i fotografie velmi hezkého chlapce.

Staré ženě se zdálo, že se na ni dívá – ne, nebyl to vyčítavý pohled, byl plný lásky a dobroty. A skoro jí nedošlo, že už nejí, ale povídá. Začala říkat vše, co udělala, jak její lakota zabila jejích syna,

drmolila, že jejich syn se už nemůže vrátit, ale že oni jsou ještě mladí. Mnoho času jí na tomto světě nezbývá, ale ona zná lék, který jim může pomoci. Ani se pořádně nerozloučila a odešla. Bylo poledne, venku se zvedl studený vítr a slunce, které stálo vysoko, nedávalo ani trochu tepla, jako by se Dětvjance vysmívalo.

Stará došla velmi těžce k malé strouze u lesa, tam si čapla a začala šmátrat a vytahovat z vody všelijaké trávy. Konečně našla to, co hledala, a s úsměvem vytáhla černý kořen. Pečlivě ho omyla a položila na zástěru prostřenou v trávě. Vlezla si pak do té ledové vody, která jí sahala do půlky stehen, a hledala dál, odkrývala kameny, plašila malé rybky, až po dlouhém úsilí konečně polapila drobného ráčka. Honem vylezla z vody, vzala kámen a černý kořen jím rozdrtila, ráčka zabalila k němu a odešla tam, kde před lety zasela smrt.

Zase jí otevřeli oba, bylo to zvláštní, stará se tam chovala jako doma. Běžela ke stolu a položila na něj uzlíček. Spěšně ho rozbali-la a k údivu obou začala malého ráčka za živa trhat na malé kousky. Pak muže i ženu prosila, aby vše pozřeli. Jako omámení pokrm snědli. Žena do roka porodila syna. Stalo se, že dítě mělo také na sobě pláštíček, jako před lety jeho bratr. Otec ze syna blánu pomalu sejmul, zabalil ji do bílého plátěného ubrousku a schoval na dno dubové truhly.

Josífek se svému bratru podobal zevnějškem, ne však povahou, nejdříve byl rozmazlený, ufnukaný a neposedný, a jak rostl, byla jeho

povaha stále horší – byl panovačný, tvrdohlavý a sobecký, neměl nikoho rád, jen sebe. Když jeho rodiče odešli na věčnost, bylo mu necelých sedmnáct let. Neuměl žádnou práci dobře a jen se bavil, toulal se s každým děvčetem ze vsi. Z domu rozprodal vše, co tam ještě bylo a co se prodat dalo, netrvalo dlouho a on za chvíli neměl z peněz zase nic, a tak mu nakonec nezbylo než jít k sedlákovi do služby. Sedlák věděl, že chlapec je k ničemu, ale protože znal jeho rodiče, přeci se nad ním slitoval a dal Josífkovi pást své ovce. Mladý muž však místo aby ovce hlídal, lehl si do trávy a zasněně se díval na modré nebe plné bílých plujících mráček, které ho brzy uspaly.

Probudil ho až studený déšť, rychle se zvedl a běžel se schovat pod vysoký strom, tma černá, že nebylo vidět na krok. Ostrý déšť ho nutil jít hlouběji do lesa, aby tolik nezmokl. Byl promočený a vztekly, proklínal vše, na co si vzpomněl, ale nic platné, černo a temnota ho pohlcovaly stále víc, až už necítil ani ten ostrý a pronikavý déšť, jen strach z té tmy. Báł se jít dál i jediný další krok do temnoty, zdálo se mu, jako by byl v hrobě. Chtěl křičet o pomoc, ale nemohl ze sebe vydat ani hlásku, slzy se mísily s deštěm a ten ohromující strach ho svíral. Zdálo se mu, že umírá, cítil, jak se propadá, a slyšel jenom hrozný šum větru, ženoucího se jako splašené koně, a praskání kolébajících se větví stromů.

Když se probudil, pohladily ho teplé paprsky slunce, které se draly mezi stromy jako svítící hádci. Josífek myslel, že je v nebi

a po smrti, něco ho štíplo do tváře a mokrá tráva ho šimrala na krku. Otevřel víc oči a snažil se pohnout. Bože, já žiju, všechno je pryč. Na trávě viděl třpytivou rosu a nějakého broučka, který se modře leskl, jako plamínek. Konečně vstal a rozhlédl se, viděl světlo ranního slunce, a pak sám sebe, jak jde lesem mokrou trávou, jak najednou ví, co by chtěl, jak moc ho bolí ztráta rodičů, jak je mu teskno a jak rád by cítil teplo rodinného štěstí. Proč na to nepřišel už dřív?

Jak tak za chůze přemýšlel, najednou uviděl mezi stromy sedět v trávě nějaké děcko. Překvapilo ho to – co tady tak brzo ráno dělá? Došel až k němu, byl to malý hoch v polorozedrané košilce s krátkými nohavicemi, bosý a špinavý. Přesto jeho drobná tvářička a krásné oči vyzařovaly pokoj a klid.

„Co tu děláš, ty ses ztratil?“ zeptal se Jousek malého chlapce.

„Čekám tu na tebe,“ odpověděl malý a vstal.

„Na mě? Ty mě znáš? Kdo tě poslal? Vždyť jsi mohl zabloudit. Tady nesmíš chodit sám, jsi příliš malý,“ vyrazel ze sebe a vzal dítě za ruku, která byla chladná jako kámen.

Malý mu neodpovídal a celou cestu z lesa jako by Joska vedl on. Jousek na něj mluvil, vyptával se na jeho rodiče, ale chlapec se jen usmíval a mlčel. Mladý muž měl pocit, jako by maličkého znal léta, nebo jako by ho aspoň někdy někde viděl, ale nedokázal si vzpomenout kdy a kde. Došli až na kraj lesa, dole se koupala v ranním

slunci malá víska. Klouček se zastavil a vymanil ruku z té teplé, velké, hřejivé Joskovy, dlouze a smutně se na něj díval, a pak mu do dlaně položil nějaký balíček.

„Už ji nikdy neztrať, patří ti,“ řekl, otočil se a šel zpátky do lesa.

„Počkej, tam zabloudíš! Něco se ti muže stát, slyšíš, nikam nechod', vrať se,“ křičel na hošíka, chtěl za ním běžet a vzít ho za ruku a odvést k rodičům, ale najednou nemohl udělat ani krok, jako by zkameněl. Malý mu zatím zmizel mezi stromy. To není možné, to se mi snad jenom zdálo, ale pak se podíval do své dlaně. Poznal ten balíček z bílého ubrousku, který měli jeho rodiče schovaný v truhle. Co to má znamenat, kam to dítě šlo, a jak vědělo, že mi to patří? Co teď, mám ho jít hledat? Podíval se k lesu, a pak se rozběhl dolů ke vsi. Musím jít domů, pomyslel si, musím vyspravit dům a sedláka poprosit o práci. Pevně svíral ten malý hadřík, jako by to bylo to nejdražší, co kdy měl.

Nahoře na kraji lesa se zpoza stromů za spěchajícím mladíkem ještě chvíli díval malý chlapec. Znal ten dům, každý jeho kout, byl v něm šťastný do svých osmnácti let. Ale teď se musí vrátit, už je čas. Nad hlavou se mu zatočil ledový vítr a jeho duše se vznesla s ním, vítr se po chvíli prohnal nad malým hřbitůvkem za vsí a zmizel, jako by tu nikdy nebyl. Jen slunce na malý čas potemnělo, ale nikdo si toho v tom začínajícím krásném letním dni nevšiml.

SVATOJANSKÁ NOC

Venku se šelilo a mladí cigánští chlapci hnali svá stáda ovcí a krav dolů z kopců, do vesničky k bohatým sedlákům, u kterých sloužili. Ti z okolních vesnic přespávali u sedláků a ti, kteří bydleli kousek za mostem, jenž dělil sedláky a Romy, se vraceli domů ke svým rodinám do malých baráček uplácaných z hlíny a chudoby.

Malý Janko – nevypadal na svých dvanáct let – spěchal kolem potůčku, jen aby už byl doma a půjčil si tátovy housle. Jako mnoho jiných se celý týden těšil na svatojanskou noc, kdy sedávali u ohňů a přeskakovali je a kdy se rozléhal smutný, táhlý hlas houslí, až srdce bolelo.

Seděli kolem velkého ohně, vedle na louce tiše ržáli koně a muži i ženy vyprávěli a vzpomínali, do tmy se zableskly v úsměvu jejich bílé zuby a ve velkých černých očích se jim odrážel plápolající oheň. Janko si sedl poblíž do trávy a pohládl své housle.

Jeden z mladíků si toho všiml a zeptal se: „Janko, budeš tejto noci hrát?“

Chlapec se usmál, přiložil si své housle ke krku a začal. Do noci zazněly smutné krásné tóny „cigánskeho plaču“. Po chvíli se zvedla jedna dívka a roztančila se kolem ohně. Černé vlasy jako eben jí sahaly až po štíhlý pas. To už se přidávali chlapci i děvčata a bylo slyšet výskot a smích široko daleko. Za tance a písní přeskakovali

vatru. Poslední dívka, která skočila, najednou vykřikla a všichni v němém úžasu uviděli hořící děvče.

V panice zakopávali jeden o druhého, snažili se ji uhasit. Běželi k ní, ale ani jeden se neodvážil k ní přiblížit. Dívka stála jako socha, hořela celá, nekřičela už. Jen stála a oheň z ní – jako by byl živý – vysál život. Cigáni lomili rukama, plakali a té noci ptáci a lesní zvěř utichli, jako by uměli žalu lidí porozumět.

Ráno se slunce vyhouplo nad mraky za kopcem, ale ve vsi bylo mrtvo, nebylo vidět ani živáčka. Janko se probral, promnul si oči a znovu si vzpomněl na hrůzu předešlé noci. Oči se mu zalily slzami a rozplakal se.

Najednou slyšel hlas: „Janko, zahraj mi ešte raz.“

Utřel si slzy a sedl si, až zašustil slamník, a zase slyšel hlas, který ho prosil, ať zahraje na své housle.

Díval se kolem sebe, ale nic neviděl, až ho překvapilo zvláštní světlo pod velkým dřevěným křížem, který visel na zdi. Stála tam dívka z minulé noci, kolem jejího průhledného těla planula zář, jako by hořela modrým plamenem. Chlapec zamžikal a vykulil oči. Dívka ho nepřestala prosit, ať jí zahraje. Janko se postavil a šel blíž ke kříži, vztáhl ruku, aby se jí dotkl. Sáhl však do prázdna, jako by tam nic nebylo, a rychle stáhl ruku zpět. Měl pocit, jako by si ji spálil. Couval ke slamníku, ale pořád dívku viděl a slyšel, jak prosí. Jako učarovaný vzal své housle a začal hrát tak smutně a žalostně, až se

seběhli lidé kolem jejich chatrče a s údivem naslouchali malému chlapci. Jako by hrál sám bůh. Po tři dny ve stejnou hodinu se stalo to co poprvé a malý Janko hrál jako ve snu a při jeho písniích lidé plakali a žalem jim až srdce usedalo.

V dalších letech chlapec nevyrostl o nic víc a jeho rozum zůstal, jako by mu bylo deset let. Lidé mu přezdívali Dilino Jankos – Hloupý Janko.

Chodil po světě s odřenyými houslemi po otci, který už dávno zemřel. Dilino Jankos hrával po zábavách, na svatbách i křtinách, a když zemřel některý z Romů, Jankovy housle dokázaly rozplakat tak, že žal lidí byl jako tmavá bouřlivá noc plná slzí a zdrcujícího smutku. Cigáni z širokého okolí ho vyhledávali a každý, kdo slyšel, že Dilino Jankos bude hrát, přicházel i z daleka, bohatí sedláci nebo chudí Romové. Stal se tak slavný, že druzí muzikanti přestali být zváni a na živobytí si museli vydělávat jinak.

Zvláště Cigáni Jankovi začali závidět a nenáviděli ho. Jednou se domluvili a na chudáka Janka si po zábavě počkali. Bylo jich mnoho, snědého chlapce povalili a on v té tmě cítil jen ostrou bolest mnoha nožů, které do něho pronikaly ze všech stran. Už bolest přestal vnímat, byl překvapený a bezmocný. Proč ho Cigáni, jeho vlastní krev, zabíjejí?

Ležel ve tmě, ve vlhké trávě a jeho krev z mnoha ran se vpíjela do země, která ji s chutí přijímala. Janko zavřel své velké černé

dětské oči a čekal na smrt, přál si, aby ta palčivá bolest už přestala, cítil, jak z něho uniká život a jak slábne. Vtom uslyšel dávno zapomenutý hlas: „Janko, zahraj mi ešte raz.“

Zdá se mu to snad, anebo už je mrtvý? Znova, jako před mnoha lety, dívčina prosba, aby jí zahrál, naposled. I přes velkou bolest se snažil otevřít oči, vedle něj stála ozářená postava dívky, která tenkrát před mnoha lety o svatojanské noci uhořela, v rukou držela jeho housle, které jako zázrakem zůstaly celé, a položila mu je na zkrvavenou hrud'. Zavřel oči a cítil, jak se propadá do hluboké propasti a najednou slyšel sám sebe hrát tak jako před lety, když byl ještě malý chlapec. Seděl u ohně a díval se nevinnýma očima do usměvavých tváří s bílými zuby, které v té tmě ozařoval plamen z vatry. Přes ni přeskakovaly štíhlé dívčí nohy a v šumění stromů zněl krásný dívčí smích.